

DRETULJA – PONORNICA S CRETOVIMA

Posebno je slikovit prvi dio rijeke Dretulje u kojem ova tipična ponornica protječe prostranim livadama, tvoreći u okolnom području brojna vlažna staništa – tršćake i cretove.

Goran Šafarek

Dretulja u polju

Poznato je da u krškim poljima teku kratki tokovi koji brzo poniru. Primjerice, Dretulja, Crni potok i Sušik u Drežničkom polju, potok Pečina u Črnac-polju, Jaruga kod Jezerana i Stajnice ili rijeka Jesenica. Kiše koje padaju na jugozapadnoj strani Velike i Male Kapele akumuliraju u ponornicama koje izbijaju na površini sa suprotne, sjeveroistočne strane Kapele na vrelima Zagorske Mrežnice i Dretulje, odnosno Primišljanske Mrežnice. No i ove rijeke su ponornice koje teku preko Ogulinsko-plašćanske udoline, pa i same poniru i ponovno izviru kao rijeke Tounjčica i Mrežnica. Nešto dalje ponire Jesenica, koja se poslije opet pojavi, ovaj put kao Slunjčica.

Dretulja je stoga tipična rijeka naših krških polja, ponornica koja izvire na jednom kraju

polja, a ponire na drugom. U svojem kratkom toku meandrira u ravnici okruženoj krškim brdima, u mekoj zemlji nastaloj taloženjem mlađih (neogenskih i kvartarnih) sedimenata na stjenovito dno krških polja. Dno tih krških polja je nepropusno, "začepljeno" finim česticama sedimenta pa ne otječe u podzemlje, odnosno teče na površini. Na rubovima su polja, na spoju propusnih i vodonepropusnih stijena, u direktnoj vezi s vodama podzemlja i površinskim svijetom. Dretulja glavninu svoje vode dobiva od ponornica Jaruge i Stajnice na jugozapadnoj strani Male Kapele te s područja ovog planinskog masiva. U zaleđu izvora Dretulje nalazimo hidrološki izrazito propusne stijene koje lako propuštaju oborinske vode u podzemlje.

Leptir plavac

Bujna podvodna vegetacija

Voda na izvoru Dretulje je bistra, svježja i brzo protječe. Radi se o reokrenom izvoru, s jakim prozračivanjem vode i stjenovitom podlogom, koji izbija na površinu iz podzemlja pod pritiskom, neposredno tvoreći potok. Ovdje je smješteno i vodocrpilište za potrebe Plaškog i okolnog područja. Odmah kod izvora je podignuta mala brana koja i stvara mali ujezereni tok, za potrebe negdašnjeg mlina i pilane. Devastirani mlin ostao je i danas na svom mjestu, dok su objekti pilane na lijevoj obali zapadnog kraka izvorišta, sasvim nestali. Izvor Dretulje je bio dovoljnog kapaciteta za rad cijelog postrojenja pilane i mlina, čak i za ljetnih mjeseci kad bi intenzitet izvorišta opadao.

Osim ovog izvora, koji je na topografskim kartama označen toponimom Vrelo Dretulje, još

nekoliko rekrenih izvora različitog intenziteta oblikuje glavnu maticu rijeke. Kojih 500 metara nalazi se još jedan manji izvor, najčešće označen toponimom Izvor Dretulje. U izuzetno sušnom razdoblju malo vrelo presahne, tako da nema nikakvog utjecaja na količinu vode Dretulje.

Dretulja ovdje nema brzaka osim na izvorišnom dijelu iza brane, već postojano teče. Posebno je slikovit prvi dio rijeke u kojem ova tipična ponornica protječe prostranim livadama, tvoreći u okolnom području brojna vlažna staništa – tršćake i cretove. To se dobro vidi s povišenog položaja kamenoloma. Obale rijeke obrasle su trskom, a dno je pješčano, gotovo snježno bijele boje uz bujne vodene biljke koje struja blago povija. U mjestu Plaški,

A photograph of a waterfall cascading over mossy rocks in a lush forest. The water is clear and flows over several tiers of rocks, creating a series of small waterfalls. The surrounding vegetation is dense and green, with trees and bushes visible in the background. The overall scene is peaceful and natural.

Dretulja izvire iz slikovitog krškog vrela na nadmorskoj visini od oko 375 m, pod strmom padinom brijega Markanovog vrha obraslom gustom crnogoričnom šumom. Izvor je izdašan i snažan, a za najvećih suša mu je protok 1 m³/s.

Dretulja protječe ispod mosta na ulazu u grad i ovdje prima značajnu pritoku, rječicu Vrnjiku. Od ovog mjesta je tok rijeke dijelom potpuno prepriječen gustim vrbama. Nakon sedam kilometara površinskog toka Dretulja zalazi u podzemlje. Ona ponire u jugoistočnom kraju Plašćanske zaravni u nekoliko zasebnih ponora u blizini zaseoka Jakšići nakon 10 km toka, te poslije 7 km ponovno izvire kao jedan od izvora rijeke Mrežnice (Primišljanske ili Istočne Mrežnice) kod Zbjega i Suvače, dok drugi dio predstavlja jaki izvor potoka Rudnice kod sela Kamenice.

Cretovi

Uz Dretulju, a pogotovo u njenom izvorišnom dijelu, nalazimo veći broj staništa, neka od njih jako rijetka i ugrožena. Rijeka Dretulja ne poplavljuje intenzivno okolno područje kao što se dešava u drugim krškim poljima, no dolina Dretulje se napaja iz brojnih okolnih izvora na okolnim padinama, kao i u samoj dolini. Obzirom da se ta voda, kišnica i otopljeni snijeg ocjeđuje preko slabo propusnog sloja matične krške podloge okolnih brežuljaka, ovdje se radi o podvirnim tlima. Ona su siromašna hranjivim tvarima te se javljaju cretovi. Čak polovicu gornjeg toka prekrivaju cretovi i vlažne livade. Hodanje ovdje nije preporučljivo, ne samo zbog ugrožavanja rijetkih biljaka, već i zbog vode koja ulazi u cipele.

Ima ih još danas mjestimice u Gorskom kotaru, Lici, na Velebitu te ovdje u okolici Plaškoga. Nalazimo više zajednica ovog tipa creta, a dominiraju niski šaševi te ponekad smeđe mahovine. Ovdje uz Dretulju, u najnižim dijelovima polja se redovito mogu naći močvarni šaš (*Carex acutiformis*), cretni šaš (*Carex davalliana*), mjehurasti šaš (*Carex vesicaria*), močvarna trolistica (*Menyanthes trifoliata*), širokolisna suhoperka (*Eriophorum latifolium*). Upravo je suhoperka jedan od najkarakterističnijih, ali i najvidljivijih cretnih biljaka. Njeni plodovi su prekriveni nitima poput pamuka koji im služe za širenje vjetrom. Svojom bjelinom i veličinom često vizualno dominiraju na zelenoj podlozi.

Na padinama s obje strane rijeke, vlažne od prelijevanja vode javljaju se bazofilni podvirni cretovi koje pokriva zajednica cretova crnkaste šiljevine (*As. Orchih-Schoenetum nigricantis*) u kojima dominira šaš tamni sitnik, dok je kritično ugrožena tustica kukcolovka (*Pinguicula vulgaris*) obilno zastupljena.

Cretovi su ugroženi na nacionalnoj razini, iako su bazofilni cretovi od svih njih još u najboljem

Čak polovicu gornjeg toka Dretulje prekrivaju vlažne livade i cretovi (biljne zajednice gdje je usporena razgradnja organske tvari u stalnom vlažnim uvjetima). Ovdje se radi o bazofilnim cretovima (alkalna), za razliku od većine hrvatskih acidofilnih (kiselih).

stanju. Cretovi u Hrvatskoj su općenito ostaci mnogo vlažnije prošlosti, a Hrvatska je na samom južnom rubu njihova rasprostranjenja. Treba ih zaštititi od daljnjeg propadanja, zarastanja i osigurati dotok procjedne vode.

Živi svijet Dretulje

Iako je voda Dretulje hladna, dno je mjestimice bujno zaraslo vodenim biljem koje često podsjeća na podvodnu džunglu. Radi se o zajednicama hladnih i bistrih voda vegetacije *Ranunculion fluitantis* i *Callitriche-Batrachion* kakve najčešće nalazimo u krškim vodama brdskog područja. To su guste „livade“ vodenih žabnjaka (*Ranunculus sp.*) čije stabljike leluju na vodenoj struji. Tu je i obični borak koji na Dretulji tvori podvodne oblike s do 2 metra dugim stabljikama. Kod mosta u Plaškom dolazi i žabovlatka (*Callitriche hamulata*).

Manje površine na obalama uglavnom obrastaju mahovine i zeljaste biljke kao što su ljekovita potočarka (*Nasturtium officinale*), močvarna kaljužnica (*Caltha palustris*), vodena metvica (*Mentha aquatica*) i druge. Rubni dijelovi ovih cretova zarastaju johom, trušljikom (*Frangula alnus*) i rakitom (*Salix purpurea*), drvenastim vrstama koje vole vlagu. To grmlje i drveće se širi i predstavlja opasnost za cret koji traže mnogo svijetla. Niski, istočni dio doline Dretulje najvećim dijelom prekrivaju gusti tršćaci (*Phragmites communis*). Oni na rubnim dijelovima doline, prelaze u zajednicu vlažnih livada beskoljenke, a dobrim dijelom čine mozaik oba staništa. Rubne, najviše dijelove doline s obje strane rijeke prekrivaju suhi travnjaci s pojedinačnim grmovima i manjim šumarcima, a tu su zabilježene brojne orhideje.

Očuvano stanište i još uvijek bistra i čista voda Dretulje čine se kao stvoreni za ribe. U rijeci Dretulji je do sada zabilježeno šest vrsta: klen (*Leuciscus cephalus*), potočna pastrva (*Salmo trutta*), pijor (*Phoxinus phoxinus*), tivuška (*Barbatula barbatulus*), potočna mrena (*Barbus meridionalis petenyi*) i peš (*Cottus gobio*). To su vrste riba tipične za krška izvorišta ovog sliva, no ovdje dolazi i alohtona invazivna vr-

Suhoperka

Okolo Dretulje je u Hrvatskoj prvi puta nađena cretna zajednica cretnog šaša (*As. Caricetum davallianae*). Ta se zajednica razvija na vrlo vlažnim, gotovo potpuno mokrim uvjetima, na dubokom, humoznom eugleju.

Tustica kukcolovka – cvijet

Tustica kukcolovka – listovi

Tustica kukcolovka

U bazofilnim podvirnim cretovima javlja se i kritično ugrožena **tustica kukcolovka** (*Pinguicula vulgaris*). Njeni nježni ljubičasti cvjetovi ističu se u zelenoj, često i suhoj vegetaciji, no još su zanimljiviji debeli, mesnati listovi u rozeti pri samom tlu. Listovi su ljepljivi od mnogobrojnih glavičastih žlijezda na gornjoj strani plojke, na koje se zalijepe sitne životinjice, uglavnom kukci.

Mahovina

sta česta u našim salmonidnim vodama – kalifornijska pastrva (*Onchorhynchus mykiss*). Potočna mrena i peš nalaze se na popisu Dodatka II Direktive o staništima EU, gdje su životinjske i biljne vrste od općeg interesa čija zaštita zahtjeva proglašenje posebnih područja zaštite. Dretulja je za sada izbjegla uvelike sudbinu mnogih naših krških voda koje su izvorno bile izuzetne salmonidne vode i koje su nastanjivale isključivo visoko vrijedne riblje vrste poput potočne pastrve i lipljena. Različitim hidrotehničkim zahvatima njihova su staništa znatno smanjena, stvorena su umjetna jezera u koja su unesene ribolovno manje kvalitetne riblje vrste nizinskih voda. Nadalje, u ponornicu Dretulju kod Plaškog ispuštala se tehnološka voda iz tvornice celuloze, što je imalo vrlo negativan utjecaj na živi svijet rijeke, a što se osjetilo čak i na Mrežnici. Tvornica je zatvorena, pa nema opasnosti po Dretulju.

Močvarna kruščika

Pauk na vlažnoj obali

Strizibuba

Zvezdasti šaš

Stari
pješački
mostić

Veslanje Dretuljom

Na dnu rijeke rijeke, među vodenom vegetacijom ili sitnim šljunkom i krupnim pijeskom nalazimo zajednice vodenih beskralježnjaka, kao što su ličinke vodenih kukaca vodencvjetova (*Ephemeroptera*), obalčara (*Plecoptera*), tulara (*Trichoptera*) i dvokrilaca (*Diptera*). Tu su i vodeni kornjaši (*Coleoptera*), rakušci (*Amphipoda*), virnjaci (*Turbellaria*), pijavice (*Hirudinea*) i puževi.

Dretulja je uvelike ostala očuvana rijeka, što se vidi i po još uvijek velikoj biološkoj raznolikosti.

Da bi se zaštitila dolina Dretulje s njenim osnovnim prirodnim vrijednostima, DZZP je predložio njenu zaštitu u kategoriji posebnog stanišnog rezervata "Dolina Dretulje", no do proglašenja rezervata nije došlo. Projekt "Promocija i zaštita biološke raznolikosti rijeke Dretulje" (2007.) sufinanciran od nadležnog ministarstva, potakao je suradnju sa stručnjaci-

U dolini gornjeg toka Dretulje do danas je zabilježena 161 biljna vrsta, od kojih se čak 32 vrste nalaze u Crvenoj knjizi vaskularne flore Hrvatske, odnosno na Crvenom popisu ugroženih biljnih i životinjskih vrsta Hrvatske. Pet je kritično ugroženih vrsta: buhin šaš – *Carex pulicaris*; obični ljepušak – *Hydrocotyle vulgaris*; tustica kukcolovka; čaškasta baluška – *Toftieldia calyculata*; močvarna brula – *Triglochin palustris*.

ma i lokalnom zajednicom te promovirao sami lokalitet. Postavljene su poučne table i klupe, nastojalo se senzibilizirati stanovništvo za povratak tradicionalnoj košnji i ispaši, otisnula se brošura te je održan stručni skup 2008. u općini Plaški. Projekt je nastajao aktivno uključiti lokalno stanovništvo, pogotovo u edukaciji i negativnim utjecajima na rijeku i okolno vlažno stanište. ■

SLIKE

Goran Šafarek